

دانشگاه علم و فناوری
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی

عنوان:

حقوق سهام داران اقلیت در شرکت های سهامی در ایران و انگلیس

استاد راهنما:

دکتر محمد رضا پاسبان

استاد داور:

دکتر غلام نبی فیضی چکاب

دانشجو:

مجتبیٰ جہانیاں

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

چکیده:

شرکتهای سهامی بوسیله قاعده اکثریت اداره میشوند و کلیه تصمیمات در مراحل تاسیس و اداره شرکت بوسیله دارندگان اکثریت سهام اتخاذ میگردد. به عبارت دیگر تنها کسانی که حق رای بیشتری دارند در تصمیمات شرکت تاثیرگذار خواهند بود. این قاعده که بوسیله اساسنامه و قانون تجارت پشتیبانی میگردد علاوه بر تسریع در اتخاذ تصمیمات جمعی و جلوگیری از صرف بودجه عمومی در محاکم، به مدیران اجازه میدهد تا بر روی امور جاری شرکت تمرکز نمایند.

با این وجود سهامداران اکثریت قادر می‌باشند از طریق اعمال قاعده اکثریت، منافع شرکت از جمله سهامداران اقلیت را نادیده گرفته و آن را به نفع خود صادره نمایند. این امر میتواند گونه‌ای سوء استفاده از حق باشد که در پوشش قانون و با محتوای تقلب صورت میگیرد. مدیران شرکت نیز میتوانند با عدم انجام وظایف خود یا سوء استفاده از آن، این روند را تسریع بخشیده و سهم بسزایی در ورود خسارت به سهامداران اقلیت ایفاء نمایند که منجر به کاهش جذب سرمایه‌های خرد مردم خواهد شد. لذا لزوم وجود مکانیزم‌هایی جهت حمایت از سهامداران اقلیت اجتناب‌ناپذیر است. بررسی وضعیت حقوق ایران و انگلیس در این زمینه نمایانگر توجه قانونگذار انگلیس و آشفتگی و کمبودهای حقوق ایران در این زمینه است.

واژگان کلیدی: قاعده اکثریت، سهام داران اقلیت، دعوی مشتق، قانون شرکتها

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	طرح تحقیق
Error! Bookmark not defined.	
۱۰	بخش نخست: مبانی توجیهی قاعده اکثریت
۱۱	گفتار نخست: مبانی توجیهی قاعده اکثریت در حقوق ایران
۱۷	گفتار دوم: مبانی توجیهی قاعده اکثریت در حقوق انگلیس
۱۸	مبحث اول : قاعده foss V. Harbottle
۲۰	مبحث دوم : مبانی قاعده اکثریت در دکترین و رویه قضایی
۲۱	بند نخست : اصل خواهان مناسب دعوا
۲۲	بند دوم : احتمال طرح دعاوی متعدد
۲۳	بند سوم : اصل مدیریت داخلی
۲۴	مبحث سوم : دیدگاه سیاسی
۲۶	مبحث چهارم : دیدگاه اقتصادی
۲۷	بخش دوم : نحوه کارکرد قاعده اکثریت
۲۸	گفتار نخست : انواع سهام و اصل نسبی بودن حق رأی

- گفتار دوم : ماهیت انعطافپذیر سهامداران اکثریت و اقلیت ۳۱
- گفتار سوم: آزادی اعمال حق رأی ۳۲
- بخش سوم : محدودیت های قاعده اکثریت ۳۵
- گفتار نخست : اقدامات خارج از موضوع شرکت(اصل تخصص) ۳۷
- گفتار دوم : اکثریتهای خاص ۴۰
- گفتار سوم : حقوق فردی سهامداران ۴۲
- مبحث نخست : حقوق مالی ۴۵
- بند نخست : حق مشارکت در سود و ذخایر شرکت ۴۵
- بند دوم : حق تقدم در خرید سهام جدید شرکت ۴۵
- بند چهارم : حق توثیق سهام ۴۶
- مبحث دوم : حقوق غیر مالی ۴۷
- بند نخست : حق کسب اطلاع سهامداران ۴۷
- بند دوم : حق عضویت در شرکت و شرکت در مجامع ۴۸
- بند سوم : حق رأی ۴۸
- بند چهارم : حق داشتن گواهینامه موقت سهام و ورقه سهام ۵۰
- فصل دوم :تامین حقوق اقلیت در قالب وظایف مدیران شرکتهای سهامی ۵۲**
- بخش نخست : وظایف امانی مدیران ۵۳
- گفتار نخست : وظایف امانی مدیران در حقوق انگلیس ۵۳

- ۵۴..... مبحث نخست : انجام اختیارات در جهت هدف مقرر شرکت
- ۵۶..... مبحث دوم : اعمال اختیار در جهت افزایش موفقیت شرکت
- ۵۸..... مبحث سوم : استقلال در تصمیم گیری
- ۵۹..... مبحث چهارم : عدم تعارض منافع و وظایف مدیر با منافع شرکت
- ۶۰..... مبحث پنجم : نپذیرفتن سود و منفعت از شخص ثالث
- ۶۱..... مبحث ششم : افشاء و اعلام منافع حاصله در معاملات مرتبط با شرکت
- ۶۲..... گفتار دوم : وظایف امانی مدیران در حقوق ایران
- ۶۳..... مبحث نخست : اعمال اختیار در جهت هدف مقرر
- ۶۳..... مبحث دوم : اعمال اختیار در جهت افزایش موفقیت شرکت
- ۶۴..... مبحث سوم : استقلال در تصمیم گیری
- ۶۵..... مبحث چهارم : عدم تعارض منافع و وظایف
- ۶۷..... مبحث پنجم : نپذیرفتن سود و منفعت از شخص ثالث
- ۶۸..... مبحث ششم : افشاء و اعلام منافع حاصله در معاملات مرتبط با شرکت
- ۶۸..... بخش دوم : وظایف مربوط به مهارت و مراقبت مدیران
- ۶۹..... گفتار نخست : وظایف مربوط به مهارت و مراقبت در حقوق انگلیس
- ۷۰..... گفتار دوم : وظایف مربوط به مهارت و مراقبت در حقوق ایران
- ۷۱..... فصل سوم : مکانیزمهای دفاع از حقوق سهام داران اقلیت
- ۷۲..... بخش نخست : دیدگاه های موجود

- بخش دوم : مکانیزم های دفاع از حقوق سهام داران اقلیت در ایران ۷۴
- گفتار نخست : دعوای مسئولیت علیه مدیران ۷۴
- گفتار دوم : تقاضای ابطال تصمیمات متخذه توسط ارکان شرکت ۷۸
- گفتار سوم : رأی گیری ادغامی ۷۹
- گفتار چهارم : سوءاستفاده از حق ۸۰
- بخش دوم : مکانیزم های دفاع از حقوق سهام داران اقلیت در حقوق انگلیس ۸۳
- گفتار نخست : دعوای مشتق ۸۴
- مبحث نخست : دعوای مشتق در حقوق عرفی ۸۵
- مبحث دوم : اصلاحات پیشنهادی درباره دعوای مشتق ۸۸
- مبحث سوم : دعوای مشتق در قانون شرکتها ۲۰۰۶ انگلستان ۹۱
- بند نخست : دایره شمول دعوای مشتق ۹۲
- بند دوم : درخواست از دادگاه جهت اجازه پیگیری دعوای مشتق ۹۳
- بند سوم : معیارهای قبول یا رد درخواست تعقیب دعوای مشتق ۹۵
- گفتار دوم : انحلال شرکت مبتنی بر عدل و انصاف ۹۹
- گفتار سوم : جبران ضرر غیر منصفانه ۱۰۰
- مبحث نخست : تاریخچه ۱۰۱
- مبحث دوم : مفهوم ضرر غیر منصفانه و دایره شمول و مصادیق ۱۰۳
- بند نخست : عزل از مدیریت شرکت ۱۰۴

- بند دوم : سوء مدیریت ۱۰۴
- بند سوم : برداشت بیش از حد حق الزحمه توسط مدیران و عدم تقسیم سود و منفعت بین سهامداران ۱۰۵
- بند چهارم : نقض وظیفه امانتداری مدیران ۱۰۵
- مبحث سوم : رأی دادگاه جهت جبران خسارت ۱۰۶
- مبحث چهارم : ارتباط جبران ضرر غیر منصفانه و انحلال شرکت مبتنی بر عدل و انصاف ۱۰۸
- مبحث پنجم : ارتباط جبران ضرر غیر منصفانه و دعوی مشتق ۱۰۹
- گفتار چهارم : حمایت‌های قانونی از سهامداران اقلیت ۱۱۱
- مبحث نخست : حق تقاضای دعوت مجمع عمومی فوق‌العاده شرکت ۱۱۲
- مبحث دوم : حمایت در مقابل تغییر غیرقانونی اساسنامه ۱۱۲
- نتیجه گیری ۱۱۴
- فهرست منابع ۱۲۲

مقدمه

شرکت تجاری عبارت است از «رابطه یا نهادی برآمده از توافق میان دو یا چند شخص که با اختصاص بخشی از دارایی خود به منظوری خاص تحت عنوان شخصیت حقوقی مستقل به قصد تحصیل سود تشکیل می گردد»^۱. همچنین مطابق ماده ۱ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ «شرکت سهامی، شرکتی است که سرمایه آن به سهام تقسیم شده و مسئولیت صاحبان سهام، محدود به مبلغ اسمی آنهاست». شرکتهای سهامی به دو نوع عام و خاص تقسیم می شود. ماده ۴ لایحه قانونی در تعریف شرکت سهامی مقرر می دارد: «... شرکتهایی که موسسین آنها قسمتی از سرمایه شرکت را از طریق فروش سهام به مردم تأمین می کنند، اینگونه شرکتهای سهامی عام نامیده می شود» و در تعریف شرکت سهامی خاص مقرر می دارد «شرکتهایی که تمام سرمایه آنها در موقع پذیره نویسی منحصرأ توسط موسسین تأمین گردیده است اینگونه شرکتهای سهامی خاص نامیده می شود». فعالیت شرکتهای سهامی در انگلیس تحت نظارت سازمانهای ناظر و بر اساس قوانین شرکتهای^۲ که با اصطلاح CA از آن نام برده می شود به اجرا در می آیند. آخرین نسخه تجدید نظر این قوانین مربوط به سال ۲۰۰۶ است که در تاریخ ۸ نوامبر ۲۰۰۶ به امضای (توشیح) مقام سلطنت بریتانیا رسید. برابر بند 1 ماده 4 قانون شرکتهای 2006 "شرکت خاص شرکتی است که عام نباشد." برابر بند 2 این قانون "شرکت عام، شرکتی با مسئولیت محدود به سهام یا به ضمانت است که دارای سرمایه سهامی است و گواهی ثبت آن دلالت بر عام بودن آن می نماید و یا اینکه برابر مقررات این قانون و یا قوانین قبلی مجدداً به عنوان شرکت عام ثبت شده است."

یکی از مهمترین فواید شرکتهای سهامی اینست که سرمایه شرکت به قطعات سهام تقسیم می شود و سهام که بصورت اوراق بهادار صادر می شود به سهولت قابل نقل و انتقال است. کسانی که سرمایه خود را در شرکتهای

^۱. پاسبان، محمد رضا، حقوق شرکتهای تجاری (تهران: سمت، ۱۳۸۹، چاپ چهارم)، ص ۵۹

^۲. Companies Act

سهامی می گذارند ممکن است در موقع احتیاج سهام خود را به فروش برسانند یا آنکه آن را نزد بانکها و موسسات اعتباری گرو گذاشته و تسهیلات بانکی دریافت نمایند که سهامدار نامیده میشوند. سهامدار شخصی است که مالک برکه سهم در شرکتهای سهامی می باشد. در شرکتهای اشخاص به اعضای شرکت سهامدار گفته نمیشود بلکه آنها شریک نام دارند. سهامدار مالک قسمتی از دارایی و سرمایه شرکت نمیشود بلکه با تشکیل شرکت و ایجاد شخصیت حقوقی مستقل این شرکت است که مالک سرمایه میباشد و سهامدار به جهت مالکیت ورقه سهم دارای حقوق و تکالیفی میگردد. واژه سهامداران اقلیت در مقابل سهامداران اکثریت و عمده بکار میرود. «سهامداران اقلیت کسانی هستند که بواسطه اندک بودن سهام نسبت به مجموع سهام شرکت قادر نیستند که امور شرکت را کنترل کرده یا مدیران را انتخاب نمایند»^۱. با اعمال حق رأی در مجامع عمومی توسط سهامداران، ماهیت و جبهه سهامداران اکثریت و اقلیت بسته به موضوع مطروحه تغییرپذیر است. به عبارت دیگر سهامداری که با موضوعی موافق بوده و جزء سهامداران اکثریت می باشد ممکن است در موضوع دیگر جزء اقلیت مخالف باشد. ملاک اصلی در تعیین و تشخیص سهامداران اقلیت از اکثریت امکان کنترل شرکت میباشد که این امر در شرکتهای کوچک از طریق مالکیت ۵۱ درصد سهام دارای حق رأی و در شرکتهای بزرگ از طریق مالکیت اندک اما عمده سهام و تاثیرگذاری آنها صورت میپذیرد.

تصمیمات جاری شرکت از طریق مجمع عمومی و بوسیله سهامداران اکثریت اتخاذ میگردد. به موجب اساسنامه، این تصمیمات که بوسیله دارندگان اکثریت حق رأی اتخاذ میگردد تصمیم گروهی خاص نبوده بلکه تصمیم شرکت محسوب میگردد. این قاعده که بوسیله اساسنامه و قانون تجارت پشتیبانی میگردد و مورد تایید میباشد قاعده اکثریت نامیده میشود.^۲ این قاعده دارای بازدهی مطلوبی است و علاوه بر تسریع در اتخاذ تصمیمات جمعی و جلوگیری از صرف بودجه عمومی در محاکم، به مدیران اجازه میدهد تا بر امور جاری شرکت تمرکز نمایند.

^۱ .Ibid

^۲ .Davies, P. L., "Gower's Principles of Modern Company Law", (1997), 6th ed., London, Sweet & Maxwell, pp 585-587,705.

با توجه به اینکه قدرت تصمیم گیری و اداره شرکت در اختیار سهامدارانی است که مالک اکثریت سهام دارای حق رای میباشند، لذا آنها میتوانند در موارد گوناگون حقوق سهامداران اقلیت را نادیده گرفته و از طریق تایید و تنفيذ تصمیمات در مجامع عمومی، به شرکت و سهامداران اقلیت ایراد خسارت نمایند. اوضاع زمانی وخیم تر میشود که بسیاری از اصول و قواعد حقوق تجارت نیز همسو با قاعده اکثریت بوده و به عنوان مانعی در مقابل دعاوی سهامداران اقلیت عمل میکند. شخصیت حقوقی مستقل شرکت به این معنا میباشد که در صورت ارتکاب خطا توسط مدیران، با توجه به اینکه تعهد مدیران به انجام وظایف در مقابل شرکت میباشد، تنها شرکت در این زمینه ذینفع میباشد. رویه قضایی نیز قائل بر آن میباشد که این قبیل اختلافات میبایست در مجامع عمومی خود شرکت و از طریق قاعده اکثریت حل شود. در این صورت حمایت از سهامداران اقلیت در مقابل قاعده اکثریت و سوء استفاده مدیران از اختیارات خود امری حیاتی می باشد. به عبارت دیگر میبایست در جستجوی مکانیزم هایی بود تا سهامداران اقلیت را در مقابل سوء استفاده سهامداران اکثریت و مدیران حمایت کرده و تعادل بین این دو هدف حفظ گردد. در جهت نیل به اهداف این تحقیق فصل اول را به قاعده اکثریت اختصاص میدهیم. در این فصل قاعده اکثریت و لزوم حاکمیت آن را از دیدگاه سیاسی، اقتصادی و دکترین بررسی خواهیم نمود. در بخش دوم این فصل به ماهیت و چگونگی کارکرد قاعده اکثریت میپردازیم. در این بخش نشان خواهیم داد که چگونه سهامداران اکثریت قادر خواهند بود از طریق مجامع عمومی منافع سهامداران اقلیت را نادیده بگیرند. موضوع بعدی قلمرو و حدود حاکمیت قاعده اکثریت است. بررسی این بخش از آن نظر مفید خواهد بود که با تعیین قلمرو حاکمیت قاعده اکثریت و موارد خارج از صلاحیت آن، سهامداران اقلیت قادر خواهند بود با طرح دعوا نسبت به ابطال تصمیمات خلاف مدیران اقدام نمایند و مجمع عمومی نیز قادر به تنفيذ آن نخواهد بود

وظایف مدیران و بالخصوص وظایف امانی آنها از آن جهت دارای اهمیت است که مدیران بوسیله دارندگان اکثریت سهام شرکت انتخاب شده و تحت شرایطی میتوانند با نقض وظایف امانی خود منافع سهامداران اقلیت را

پایمال کنند. به عبارت دیگر مدیران منتخب سهامداران اکثریت از طریق مجامع عمومی میباشند و در صورت نقض وظایف نیز این سهامداران اکثریت میباشند که میبایست نسبت به تایید و تنفیذ آن تصمیم گیری نمایند. این وظایف به شکلی منظم در قانون شرکتهای ۲۰۰۶ انگلستان تصریح شده که در فصل چهارم پس از بررسی این قانون موضع حقوق ایران را در این زمینه تبیین خواهیم کرد.

فصل پنجم با عنوان مکانیزم های دفاع از حقوق سهامداران اقلیت هسته این تحقیق را تشکیل میدهد. در مورد مکانیزم های دفاع از حقوق سهامداران اقلیت بحثهای زیادی در حقوق انگلیس صورت گرفته و در قانون شرکتهای ۲۰۰۶ نیز بخشهایی خاص به این امر اختصاص یافته است. حقوق انگلیس ۳ راه حل را جهت حمایت از سهامداران اقلیت پیش بینی نموده است: دعوای مشتق، انحلال شرکت مبتنی بر انصاف و جبران ضرر غیر منصفانه. مکانیزم دعوای مشتق که حاصل رویه قضایی انگلیس است در قانون جدید به تفصیل تبیین و تسهیل شده است. در این فصل ضمن بررسی موارد فوق، جایگاه لایحه قانونی ۱۳۴۷ و لایحه تجارت ۱۳۸۴ را در این زمینه بیان خواهیم کرد.

طرح تحقیق

الف) بیان مسئله

انجام برخی فعالیتهای گسترده و مهم و به سرانجام رساندن طرحهای صنعتی و کشاورزی عظیم از توان چند فرد خارج است، لذا اشخاص برای انجام این فعالیتهای و طرحها باید با همدیگر همکاری کنند که مستلزم اشاعه مالکیت افراد متعدد در شی واحد میباشد «شرکت» نامیده میشود. گاهی منظور از شرکت، موجودی اعتباری است که نتیجه همکاری اشخاص میباشد و از این نقطه نظر شرکت یک موجود است. پس واژه شرکت در دو معنی بکار میرود که مشابهتی با یکدیگر ندارند. باتشکیل شرکت، شرکاء مالکیت خود را نسبت به آنچه که به شرکت اختصاص داده اند از دست میدهند و این اموال از مالکیت آنها خارج میگردد. این اجتماع حقوق درکنار تک تک شرکاء یک موجودیتی پیدا میکند که «شخصیت حقوقی» شرکت نام دارد. شرکاء درقبال از دست دادن مالکیت آورده های خود، دارای سهم الشرکه یا سهام در شرکت می شوند. شرکاء با تکیه بر سهم الشرکه یا سهام خود میتوانند از سود حاصله بهمان نسبت سهم ببرند، در امور مربوط به اداره شرکت تصمیمگیری و دخالت کنند، با انحلال شرکت اموال باقیمانده را پس از تادیه دیون به نسبت سهم الشرکه یا سهم بین خود تقسیم نمایند.

شرکت های سهامی از آورده اندک سهام داران تشکیل شده و تحت مقررات و قواعد خاصی به فعالیت می پردازند. در این شرکت ها قاعده اکثریت به عنوان قاعده ای بنیادین حاکمیت داشته و کلیه تصمیمات شرکت از طریق آن اعمال می گردد. به عبارت دیگر از زمان تشکیل شرکت، کسانی که دارای سهام و در نتیجه حق رای بیشتری می باشند در تصمیمات شرکت به صورت ملموسی تاثیرگذار خواهند بود. قاعده اکثریت از جنبه های مدیریتی و اقتصادی به سود شرکت بوده و به مدیران این اختیار را می دهد که همسو با شرایط اقتصادی، تصمیم گیری کرده و به اهداف خود دست یابند. همچنین این قاعده از طریق ایجاد محدودیت، از اتخاذ تصمیمات متضاد و طرح دعاوی متعدد و ناهمگون توسط سهام داران جلوگیری می نماید. با وجود این در

مواردی، سهام داران اکثریت می توانند با اتخاذ تصمیمات و سیاست هایی که برای شرکت و سهام داران اقلیت مضر می باشد، به جستجوی منافع خود باشند. این امر ممکن است سهام داران اقلیت را از سرمایه گذاری در شرکت دلسرد کرده و یکی از مهمترین اهداف این شرکتها که جذب و افزایش سرمایه از طریق سرمایه های خرد افراد می باشد را بی اثر سازد.

لذا می بایست در جستجوی راه حل هایی بود که ضمن حفظ قاعده اکثریت، از منافع سهامداران اقلیت نیز حمایت کرده و تعادل بین این دو را فراهم نماید. در جهت نیل به این هدف، پس از بررسی قاعده اکثریت و لزوم حمایت از سهام داران اقلیت، ابزارهای قانونی نظام های حقوقی ایران و انگلیس را که با هدف حمایت از سهام داران اقلیت طراحی شده و یا در جهت نیل به این هدف قابل استفاده است را بررسی خواهیم کرد.

ب) سوالات

سوال اصلی: آیا در قوانین تجاری ایران و انگلیس، سهامداران اقلیت در مقابل اقدامات سهامداران اکثریت مورد حمایت قرار گرفته اند؟

سوال فرعی ۱: آیا سهامداران اقلیت به حمایت قانونگذار در مقابل اقدامات سهامداران اکثریت نیاز دارند؟

سوال فرعی ۲: آیا قاعده اکثریت به عنوان قاعده ای بنیادین در حقوق شرکت های سهامی ایران و انگلستان مطرح می باشد؟

ج) فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی: تمایل قانونگذار ایرانی، حمایت از سهام داران در مقابل سوء مدیریت مدیران می باشد که در مواردی نیز با هدف حمایت از سهام داران اقلیت انطباق پیدا می کند. در حالی که قانون شرکت های انگلستان، در راستای حمایت از سهام داران اقلیت، مکانیزم هایی را ابداع نموده که بسیاری از خسارات سهامداران اقلیت را جبران خواهد کرد.

فرضیه فرعی اول: سهام داران اقلیت به دلیل اینکه نقش ضعیفی در اداره و کنترل شرکت بدلیل مالکیت اندک سهام دارند، معمولاً در جریان فعالیت های شرکت، حقوق آنها تضییع می گردد و محتاج به وجود مقررات قانونی حمایت کننده در این زمینه هستند.

فرضیه فرعی دوم: قاعده اکثریت به عنوان قاعده ای بنیادین در شرکت های سهامی حاکمیت داشته و دارندگان اکثریت سهام، کنترل شرکت را در دست دارند.

د) سوابق مربوط به تحقیق

در حوزه حقوق سهام داران اقلیت پایانامه ای در ایران دفاع گردیده که صرفاً به حقوق ایران پرداخته است و سبک بررسی حقوق سهامداران در آن کاملاً متفاوت میباشد. همچنین بررسی تالیفات موجود در زمینه شرکتهای سهامی حاکی از عدم توجه حقوقدانان به این بحث اساسی است. لیکن در کشور های دیگر خاصه

کشور انگلیس، حمایت از حقوق سهامداران اقلیت و رابطه آن با قاعده اکثریت، موضوع تحقیقات بسیاری بوده و کتاب های زیادی در این زمینه تالیف شده و یکی از اهداف اصلاح قانون شرکتها انگلستان، حمایت از سهامداران اقلیت میباشد .

ه) اهداف تحقیق

۱- شناسایی قاعده اکثریت و چگونگی کاربرد آن در شرکت های تجاری

۲- تشریح ضرورت حمایت از سهام داران اقلیت

۳- شناسایی مکانیزم های موجود در قوانین تجاری ایران و انگلیس جهت حمایت از منافع سهامداران اقلیت

۱- روش شناسی

ب - روش گردآوری اطلاعات و داده ها: روش انجام تحقیق تحلیلی توصیفی است. اطلاعات راجع به تحقیق از منابع کتابخانه ای و اینترنتی گردآوری و سپس تحلیل و درنظام های حقوقی ایران و انگلیس تطبیق شده است.

۲-تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی

۱-قاعده اکثریت

به موجب قاعده اکثریت، در اداره شرکت های سهامی کلیه تصمیمات به وسیله دارندگان اکثریت سهام که در جلسه رای گیری حاضر می باشند، اتخاذ می گردد. گرچه این تصمیمات به وسیله کلیه سهام داران تایید نمیگردد، اما به موجب قاعده اکثریت که به وسیله اساسنامه و قوانین تجاری نیز حمایت می گردد تصمیم شرکت محسوب شده و قابل اعتراض توسط سهام داران مخالف نمیباشد.

۲-سهامداران اقلیت

اصولا سهامداران اقلیت سهامدارانی می باشند که به دلیل مالکیت اندک سهام نسبت به مجموع سهام شرکت، کنترل امور شرکت را در دست نداشته و در تصمیمات شرکت تاثیر گذار نمی باشند. در شرکت های کوچک از جمله شرکت های سهامی خاص، سهام داران اقلیت، غالبا ثابت بوده و با مقایسه سهام آنها با دیگر سهام داران مشخص می گردند. اما در شرکت های سهامی عام، ماهیت سهام داران اکثریت/اقلیت در تصمیمات مختلف، متغییر می باشد.

۳-حقوق سهام داران اقلیت

ابزارهای قانونی می باشد که با هدف حمایت از سهام داران اقلیت ایجاد شده و یا در جهت نیل به این هدف قابل استفاده می باشد و سهام داران اقلیت از طریق آنها جهت جبران خساراتی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در جریان اداره شرکت به منافع آنها وارد می آید، به دادگاه مراجعه نمایند.

فصل اول: قاعده اکثریت (مبانی توجیهی ، نحوه کارکرد و محدودیتها)

قانون حاکم بر شرکتهای سهامی قانون اکثریت است.^۱ قاعده اکثریت به عنوان اصلی بنیادین در حقوق شرکتهای سهامی حاکمیت داشته و در کلیه امور و تصمیمات شرکت ایفاء نقش می‌نماید.^۲ این سخن که قاعده اکثریت کلیه امور مربوط به شرکتهای سهامی را دربر گرفته و کنترل آن را در اختیار دارد اغراق‌آمیز نمی‌باشد. تفکر ابتدایی در ایجاد شرکتهای سهامی و حاکمیت قاعده اکثریت، بر مبنای جلب منافع حداکثری و سهولت در اداره شرکت می‌باشد.^۳ مبانی توجیهی این قاعده به شناخت و حمایت از جنبه های مختلف این قاعده کمک خواهد کرد. پس از بیان مبانی توجیهی ، نحوه کارکرد قاعده اکثریت و چگونگی حاکمیت سهام داران اکثریت را در شرکتهای سهامی نمایان خواهیم کرد. با این وجود حاکمیت قاعده اکثریت در شرکتهای سهامی مطلق نبوده و محدودیت هایی در این زمینه وجود دارد که تبیین این محدودیتها ما را در شناخت بیشتر دایره حاکمیت قاعده اکثریت کمک خواهد کرد.

بخش نخست: مبانی توجیهی قاعده اکثریت

جدای از مواد قانونی بسیاری که دلالت بر حاکمیت این قاعده دارد، نویسندگان نیز به حاکمیت این اصل بنیادین، اشاره کرده و در تألیفات خود از ذکر این واقعیت غافل نمانده‌اند. با این وجود ، اینکه حاکمیت قاعده اکثریت در حقوق شرکتهای سهامی بر چه منطقی استوار است سئوالی اساسی می‌باشد. به عبارت دیگر پس از اثبات حاکمیت قاعده اکثریت، مبنای حاکمیت این قاعده که کلیه ارکان شرکتهای سهامی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، بحثی دیگر می‌باشد.

^۱ اسکینی، ربیعا، حقوق تجارت، جلد ۲ (تهران: سمت ، ۱۳۸۰، چاپ هشتم) ص ۷۸

^۲ Dignam, Alan ,lowry, John, Company law, London, Oxford University press, 2006,First edn, P.169

^۳ Talbot, Le, Critical Company Law, London, Lotedge, Cavendish, First ed, 2008, P. 196-197

در حقوق غرب از جمله انگلیس، به سؤال فوق پاسخ داده شده است. قاعده اکثریت در کشور انگلیس، دارای ریشه‌های عمیقی می‌باشد که پس از رشد و تقویت آن ریشه‌ها، اکنون به درختی تنومند تبدیل شده است. گسترش علم اقتصاد و علم سیاست، نقش مهمی در پیدایش آن داشته است. به عبارت دیگر حقوق انگلیس، به لزوم پیدایش شرکت‌های سهامی و اصل حاکمیتی آن احساس نیاز کرده و پس از آن مشتاقانه آن را به آغوش گرفته است.

اما در ایران، شرکت‌های سهامی و حاکمیت قاعده اکثریت مفهومی وارداتی بوده که به صورت یک ارزش به حقوق ما راه یافته است، علی‌رغم مزایای بسیار زیاد آن و استقبال تجار و بازرگانان و اهل حرف از این طرح، به مبانی آن به تفصیل پرداخته نشده و صرف اشاره به حاکمیت قاعده اکثریت در شرکت‌های سهامی را کافی دانسته‌اند. لذا در توضیح مبانی این قاعده در حقوق ایران، می‌بایست به توجیه آن پرداخت و در جستجوی مبانی آن به مفهوم خاص خود، به حقوق انگلیس مراجعه نمود.

گفتار نخست: مبانی توجیهی قاعده اکثریت در حقوق ایران

با تصویب قانون تجارت ۱۳۱۱ که در حال حاضر در از شرکت‌های غیر سهامی قابلیت اعمال دارد، قانونگذار در ماده ۷۲ آن قانون به قاعده اکثریت این گونه اشاره نمود: «تصمیمات مجمع عمومی با اکثریت آراء خواهد بود». پس از تصویب لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت در سال ۱۳۴۷، مجموعه‌ای ۳۰۰ ماده‌ای که مقتبس از قانون تجارت فرانسه می‌باشد، جانشین مواد ۲۱ تا ۹۳ قانون تجارت ۱۳۱۱ گشت. پس از مدت زمانی کوتاه این قانون به عنوان قانون اصلی مربوط به شرکت‌های سهامی رایج گشت.

مواد ۸۶ الی ۸۸ لایحه قانونی ۱۳۴۷ ضمن تجدید اعتبار قاعده اکثریت و حاکمیت آن^۱ در شرکتهای سهامی، چگونگی اخذ تصمیمات در شرکت را اینگونه بیان میکند: «مجمع عمومی عادی می‌تواند نسبت به کلیه امور شرکت بجز آنچه که در صلاحیت مجمع عمومی مؤسس و فوق‌العاه است تصمیم بگیرد.»^۲ در مجمع عمومی عادی تصمیمات همواره با اکثریت نصف بعلاوه یک آراء حاضر در جلسه رسمی معتبر خواهد بود...»

لایحه قانونی ۱۳۴۷ اکثریتهای متفاوتی را در شرایط مختلف مقرر می‌دارد. در تصمیماتی که مربوط به اداره شرکت میباشد، این اکثریت مطلق بوده و در تصمیمات مهم و حیاتی که منجر به تغییر قرار داد مؤسس شرکت میگردد اکثریت دو سوم آراء حاضر در جلسه رسمی پیش‌بینی شده است. با این حال، اکثریتی بیش از اکثریت مقرر در ماده ۸۸ لایحه اصلاحی، تحدیدی جهت حاکمیت قاعده اکثریت بوده که در مباحث آتی از آن صحبت خواهد شد.

صاحب سهم با دادن رأی در تشکیل اکثریت مشارکت می‌کند، اما در صورت مخالفت با تصمیم اتخاذی، ملزم به تبعیت از آن و احترام به اراده اکثریت می‌باشد.^۳ به عبارت دیگر شخصیت حقوقی مستقلی که با قرارداد شرکت به وجود می‌آید، پس از به وجود آمدن، دیگر تابع عقد و قرارداد نبوده بلکه تابع قانون حاکم بر آن می‌باشد. یکی از نویسندگان حقوقی ذیل عنوان ماهیت حقوقی شرکت سهامی در توجیه حکومت اکثریت بر اقلیت بیان می‌دارد: «امروز این نظریه که شرکتهای سهامی در اثر عقد شرکت و قراردادی که بین شرکا منعقد می‌شوند به وجود می‌آیند و به فعالیت خود ادامه می‌دهند طرفداران زیادی ندارند، زیرا شرکتهای سهامی به معنای واقعی بزرگ بین کسانی تشکیل می‌شوند که اغلب یکدیگر را نمی‌شناسند و دائماً سهامداران آن تغییر می‌کنند. پس از تشکیل شرکت نیز اساسنامه و مقررات مورد تصویب اکثریت سهامداران ممکن است تغییر کند و اداره شرکت طبق قانون با ارکان مختلف شرکت باشد که نماینده شخصی شرکا نیستند، بلکه نماینده شرکت به معنی شخصیت حقوقی مستقل می‌باشند. به این جهت، امروز این نظریه که شرکت سازمان حقوقی مستقلی است که

^۱ ستوده تهرانی، حسن، حقوق تجارت، جلد ۲ (تهران: نشر دادگستر، چاپ اول، ۱۳۷۵) ص ۱۷۵-۱۷۶ و ۱۷-۱۸

^۲ همان، ص ۱۱۴، ۱۱۵